

תוכן עניינים

מבוא	3
פרשנות חוזה	4
התנאה על כללי הפרשנות	11
משפט משווה	15
דיון ומסקנות	18
איזה נוסח ייחשב כתניה שנועדה להתנות על כללי הפרשנות	18
כפיפות התניה עצמה לכללי הפרשנות	21
סיכום	23
רשימה ביבליוגרפית	24

מבוא

הסוגיה של פרשנות חוזה היא סוגיה שנדונה רבות בפסיקה ובספרות, ועד היום ישנם חילוקי דעות וגישות רבות ושונות לגביה. שני המקורות הרלבנטיים כיום לסוגיית פרשנות החוזה הם, הלכת אפרופים¹ ותיקון מס' 2 לחוק החוזים². בהלכת אפרופים ביטל בית המשפט העליון את תורת שני השלבים שהייתה נהוגה עד אז, ושהעדיפה את המשמעות העולה מלשון החוזה על המשמעות העולה מנסיבות חיצוניות לחוזה. בפרשת אפרופים קבע בית המשפט כי תחת הפרשנות הלשונית יש לאמץ את הפרשנות התכליתית, ונסיבות חיצוניות לחוזה תיבחנה במקביל ללשונו של החוזה, על מנת לעמוד על אומד-דעתם של הצדדים. בעקבות הלכת אפרופים, תוקן סעיף 25 לחוק החוזים, וכיום ניטשת מחלוקת בשאלת היחס בין התיקון לחוק החוזים לבין הלכת אפרופים. מהעבר האחד ישנם כאלו הסבורים כי התיקון לחוק החוזים ביקש לבטל את הלכת אפרופים ולחזור לתורת שני השלבים. מהעבר האחר, ישנם כאלו הסבורים כי התיקון לחוק החוזים ביקש דווקא לאמץ את הלכת אפרופים.

בצד הדיונים הללו לגבי כללי פרשנות החוזה, ישנו דיון במאמר שנכתב לפני מספר שנים על ידי שלו וצמח בקשר ליכולת הצדדים להתנות על כללי הפרשנות שיחולו על החוזה³. לעמדתם של שלו וצמח, הצדדים יכולים להתנות על כללי הפרשנות שיחולו על החוזה, וזאת בהתאם לעיקרון חופש החוזים ולעיקרון תום הלב. במאמרם מציינים שלו וצמח כי עד למועד כתיבת המאמר לא זכתה שאלה זו לדיון בפסיקה ובספרות, ודומה כי גם בשנים שחלפו ממועד כתיבת המאמר לא נערך דיון מקיף נוסף בשאלה זו.

במסגרת העבודה אבקש לטעון, כי גם אם ניתן להסכים עם הקביעה העקרונית שבמאמר של שלו וצמח, הרי שהדיון במאמר לוקה בחסר. לטעמי, המאמר חסר דיון בקשר לאופן היישומי והמעשי בו יש ליישם את מסקנות המאמר. אבקש לטעון, כי הדיון שבמאמר, חרף היותו מעניין לכשעצמו, הרי שבפועל קשה לראות כיצד הוא בא לידי ביטוי בפועל. במרביתם של החוזים לא נכללת תניה המגבילה את כללי הפרשנות שיחולו על החוזה באופן מובהק, והדיון, גם במאמר של שלו וצמח, נערך על רקע תניות כלליות יותר, כמו כאלו השוללות מהצדדים את היכולת לטעון להסכמות שלא קיבלו ביטוי מפורש בחוזה הכתוב. לטענתי, הדיון בקשר לטענות אלה לוקה בשני היבטים: א. חסר דיון לגבי השאלה איזה ניסוח של תניה ייחשב כהתנאה על כללי הפרשנות שיחולו על החוזה. ב. בהנחה ש"אין מילים ברורות לכשעצמן" – הנחה שעמדה בבסיס הלכת אפרופים, ברור כי גם התניה שלגביה נטען כי היא מגבילה את כללי הפרשנות צריכה אף היא עצמה להיבחן לפי כללי הפרשנות, ובין היתר לפי נסיבות חיצוניות לחוזה. משכך, נראה כי במרבית המקרים בהם תעלה טענה על ידי צד לחוזה על קיומה של תניה המגבילה את היכולת לפנות לנסיבות חיצוניות לחוזה במסגרת פרשנות החוזה, הצד שכנגד, המבקש להסתמך על אותן נסיבות חיצוניות יוכל לטעון כי אותן נסיבות חיצוניות צריכות להוביל למסקנה הפרשנית כי התניה לא התכוונה להגביל את כללי הפרשנות שיחולו על החוזה. מסקנתי היא, כי הדיון העקרוני שבמאמר של שלו וצמח יכול להיות רלבנטי רק למקרים בהם ישנה תניה המגבילה את כללי הפרשנות באופן מובהק, ומבלי שיתעורר צורך לפרשנות בקשר לתניה עצמה, וסביר להניח כי בעולם המעשה מדובר במקרים נדירים מאוד.

בחלק הראשון של העבודה אעמוד כללי פרשנות החוזה, על התהפוכות בנושא זה בעקבות הלכת אפרופים ובעקבות התיקון לחוק החוזים, ועל חילוקי הדעות כיום בקשר ליחס שבין התיקון לחוק החוזים לבין

¹ ע"א 4628/93 מדינת ישראל נ' אפרופים שיכון ויזום (1991) בע"מ, (פורסם בנבו, 06.04.95). 265. (להלן: "הלכת אפרופים").

² חוק החוזים (חלק כללי), תשל"ג-1973. (להלן: "חוק החוזים").

³ גבריאלה שלו ואפי צמח, "דין פירוש החוזה – על מחלוקת פוסקים והסכמת הצדדים", קרית המשפט י' (תשע"ד). 1. (להלן: "שלו וצמח").

הלכת אפרופים. בחלק השני, אעמוד על השאלה שנדונה מאמר של שלו וצמח, בקשר ליכולתם של הצדדים להתנות על כללי הפרשנות שיחולו על החוזה, על מסקנות המאמר והנימוקים לכך. לאחר מכן, אעמוד בקצרה על סוגיית כללי פרשנות החוזה במשפט המשווה, ועל ביטול תורת שני השלבים במשפט האנגלי והאמריקאי. בחלק השלישי, אערוך דיון בו אטען כי הדיון במאמר של שלו וצמח לוקה בחסר בקשר לדיון היישומי והמעשי, ואטען כי לדעתי מסקנות המאמר רלבנטיות רק למקרים נדירים בהם ישנה תניה המגבילה את כללי הפרשנות שיחולו על החוזה בצורה מובהקת.

פרשנות חוזה

פרשנות של חוזה משמעותה מציאת המשמעות המשפטית מבין המשמעויות הלשוניות המגוונות שיכולות להיות לחוזה⁴. לעיתים, לשונו של החוזה יכולה ליצור קשת של משמעויות לשוניות, שכל אחת מהן מובילה לתוצאה משפטית שונה, והפרשן נדרש למצוא את המשמעות המשפטית הנכונה מבין מגוון המשמעויות הלשוניות שניתן לייחס לחוזה.

כך נאמר בהקשר זה על ידי בית המשפט העליון בפרשת שפס:

"כלל הפרשנות הבסיס בדיני חוזים הינו, כי מבין המשמעויות הלשוניות של 'הטקסט' החוזי על הפרשן לבחור באותה משמעות משפטית המגשימה את 'אומד דעתם של הצדדים'... בקביעת מתחם המשמעויות הלשוניות של הטקסט החוזי, (בין אם הוא בעל פה ובין אם הוא בכתב) פועל הפרשן כבלשן. הוא שואל עצמו, מהן המשמעויות שניתן ליתן, בשפה שבה נכרת החוזה... ללשונו. מתוך מגוון המשמעויות הלשוניות שולף הפרשן משמעות (משפטית) אחת ויחידה. 'כלל השליפה' הינו אומד דעתם של הצדדים, כלומר התכלית שהחוזה נועד להגשים"⁵.

כאשר אנו עוסקים במציאת המשמעות המשפטית מבין מגוון של משמעויות לשוניות, יש צורך לקבוע כללים ברורים בקשר לפרשנות הנכונה של החוזה. האם יש להסתמך רק על לשונו של החוזה? האם ניתן להסתמך גם על נסיבות חיצוניות לנוסח החוזה? אם שתי האפשרויות נכונות, אז מהו היחס ביניהם? שאלות אלה וכללי פרשנות החוזה נקבעו בהלכת אפרופים ובחוק החוזים.

פסק הדין בעניין אפרופים ניתן על רקע סעיף 25(א) לחוק החוזים בנוסחו דאז. לאחר הלכת אפרופים

⁴ אהרן ברק, **פרשנות במשפט – החוזה**, (תשס"א). בעמ' 42.

⁵ ע"א 708/88 שלמה שפס ובניו בע"מ נ' בן יקר גת חברה להנדסה ובניין בע"מ, (פורסם בנבו, 12.04.92). 743. 747.